

Pretului

— Pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa 1 fl. mai multu pe an; — trimisu pe post în lastru monarhic pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 an 10 fl. — 22 franci, pe 6 luni 5 fl. 50 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie sêu linia, cu litere morunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usoru prin assemnatiunile postei statului, adrese de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 37.

Sibiu, 9/21 Maiu 1879.

Anulu II.

Proiectulu de lege pentru magiarisare în cas'a Magnatiloru.

Acelu proiectu fatale trecu în desbaterea lordilor Ungariei în 13/1 Maiu a. c. Conformu vechiului usu, cas'a magnatiloru nu se compune, câ Senatulu din alte tieri europene constitutional, din membrii alesi, sau inca denumiti de câtra monarhu pentru merite mari, ci toti magnatii, adeca baroni, grafi, principii, toti prefectii comitatelor, toti arhiepiscopii si episcopii r.-catholici si gr.-orientali sunt membrii nascuti, membrii de jure et de facto, indata-ce au etatea de 24 de ani! Asia cas'a magnatiloru, sau daca voiti, senatulu, corpulu ponderatoriu alu Ungariei, are preste 700 de membrii, din cari inse cei mai multi absenta, remanu pe unde le place, numai la siedintie nu mergu. Nici-odata acelea absentari n'au batutu asia tare la ochi, câ tocma în 13 Maiu a. c. Din mai bine de 700 membrii venisera abia 40; la desbateri inse au assistatu numai 34, în care numeru fusera si archipastorii romani de ambele confessiuni.

Acestea informatiuni ne sunt fôrte necesarie din diverse cause pentru viitoriu; câ-ci aci isi pune fia-cine întrebarea si fâra voi'a sa: Ce lege pôte se fia aceea, de care magnatii tieri nu se interessedia intru nimicu? Sau: Nu cumva magnatii au renunțiatu la dreptulu lor de legislatori?

Chiaru si dintre arhierii rom.-catholici au fostu prea pucini. Arhiepiscopulu Lud. Haynald dela Caloceca avuse chiaru referad'a legi de magiarisare; dara dupace primise scirea câ'i vene dela Rom'a caciu'la de cardinalu, a lasatu referad'a si au alergatu acasa. Cei doi episcopi ruteni au venitu numai a dou'a di, dara n'au vorbitu nimicu.

Pe la 11 ôre a. m. venerabilele presiedente Georgie Mailath deschise siedintia. Notari: comitele supremu Desideriu Groman si comitele E. Pallavicini.

Dupa una mica cestiune economica, proiectulu legi de magiarisare se dà în discussiunea casei. Groman dà lectura raportulu în loculu lui Haynald.

Dintre ministrii era de facia numai A. Trefort, carele si ia cuventulu. Dn. ministru nu face mai multu, de câtu repete câteva argumente cunoscute bine din lucrarile comisiunei dietale si din desbaterile casei deputatiloru, dara escel. se parea câ e fôrte nacajitu pe cineva, câ-ci folosia terminii de

agitatori si seducatori; protesta câ nu vrea se magiarisedie nimeni, dara insistea cu tôte poterile pentru câtu mai curend'a votare a legi; se apara de prepusulu, câ si cum ar cugetâ se sparga prin autonomi'a bisericelor, dà inse inspectoriloru dreptu aprôpe suveranu asia, în câtu asia numitele comisiuni scolastice se remana facia cu ei numai ca nesce marionette, papusiarri. Li respunde mai anteu mitropolitulu de A.-Iuli'a. (vedi:)

Cuventarea *)

Es. Sale Metropolitulu Dr. Ioane Vancea de Butês'a tinuta în cas'a Magnatiloru la 13 Maiu 1879 cu ocaziunea desbateri proiectulu pentru introducerea limbei magiare câ studiu obligatu în tôte scolele poporale.

„Exellentissime Dle Presiedinte!
Mariti Domni Magnati!

Interesulu viu, ce a produsu proiectulu acesta în tôte pârtile, din mai multe privintie me îndemna si pe mine, ca facia de elu se desemnu positiunea, ce cugetu, câ potu ocupâ. Voiu grai despre elu nu din doru de-a jocâ rola, nu din prejudeciu, câ asia ce-va nu permite nice etatea nice positiunea mea; ci voiu grai din doue puncte de vedere juridice, si anume antaiu spre lamurirea si ilustrarea dreptatii si-a ecuitatii, a dou'a pentru implinirea detorintiei, ce simtiescu. Dara insa-si natur'a pertractarii publice inca aduce cu sene, câ la obiectulu de sub discussiune se pôta grai liberu totu celu ce este chiamatu spre acea, ori doresce a grai pentru, ori în contra lui.

De-orace inse rezultatulu acestui proiectu de lege acum nu-lu cunôsce inca nice una dintre parti, acestea nu potu grai decatu despre eventualitati. Una astepta dela elu rezultatele cele mai bune, er' alalta-lu considera de sorgintea unoru ingrigiri preste mesura mari. Si fiendu-câ nice una dintre parti în presente nu pôte aretâ rezultate, ambe stau pre aceasi basa juridica, si nice una nu pôte inputâ nemicu celei alalte.

Dupa-ce proiectulu de lege maneca din consideratiunea insemnatii limbei de statu, fia-mi iertatu si mie a atinge în cuvente pucine valôrea si

*) Reproducemu acêta apologia eminenta asia, dupa cum se afla publicata în Suplementulu „Foiei scolastece“ Nr. 9 din Blasiu. Red. Obs.

pretiulu limbei în genere. Cu totii scimu, cum-câ celu ce-si scie presentâ limb'a, câ daru alu lui Dumnedieu, amesuratu valôrei celei mari a ei, în aceea afla si posiede unu tesauru, de care nice în cugetu nu este aplecatu a se desparti; si pre dreptulu, pentru-câ limb'a pentru prim'a desvoltare spirituale este unu mediu distinsu, unu nutritoriu fidelu si neintreruptu alu ei, si unu factoru principale în tôte manifestarile vietii publice ale fiintiei omenesci. De aci provene stim'a câtra dins'a, de aci iubirea si insufletirea pentru dins'a; de aci provene si zelosi'a acea frageda, cu care-si grigesce fia-cine limb'a sa si este gat'a a o aperâ, de ori-câte ori se pare a o amenintia, fia si numai umbr'a unu periculu.

Marturisescu, câ pre lunga tóta stim'a si simpathi'a cu care me portu câtra limb'a statulu, esprimu numai starea reale a lucrulu si adeverulu, candu afirmu, câ totu ce am disu despre natur'a limbei, s'a intemlatu si cu respectu la proiectulu de lege. Câ-ci si prim'a fama despre elu dede multor'a, cu distingere la noi la romani, ansa de preingrigire si li desteptâ temerea jalusa. Simptomele aceste inse nu sunt acomodate spre a consolidâ acea incredere inprumutata si bun'a întielegere, carea o dorimu din sufletu; precum este certa si fapt'a acea, câ fôrte multi barbati de specialitate nice din punctu de vedere alu educatiunei, nice din respectulu progresulu în instructiune nu afla consultu, nice din considerari metodice nu judeca de scoposu, câ limb'a de statu se se introduca în scolele poporale confessionali, respective nationali astfelu, câtu se pretindia terenu pentru sene, si respective se formedia obiectu de invetiamentu în scole de acele, cari nu sunt destinate pentru invetiarea limbeloru, ci pentru procurarea celoru mai necesarie cunoscintie si calificari pentru vietia.

Dara nice nu se pôte supune, câ nisce prunci restrinsi la pricepere, cari nice limb'a loru materna nu o cunosc cum se cuvene, si asia cu invetiarea ei inca sentiescu greutate ostenitoria, aru fi în stare a-si apropiâ una limba loru de totu necunoscuta, precum pune în prospectu proiectulu de lege. Din parte-mi nu credu acêta, din contra asia tienu, câ rezultatulu asteptatu, puru si simplu nu se va poté dobendi; pentru-câ decumva spre invetiarea limbei de statu se va folosi numai atata timpu, câtu spre unulu din alalte obiecte, atunci se poté afirmâ cu

Foisiór'a „Observatoriului“.

Victimele guvernulu pasialeloru.

Naratiune istorica de: C. Bolanden.

Trad. de: J. Marchesiu.

(Urmare.)

— Chiaru acêta i-mi causedia ôrecare neplaceri — respunde Piccolo — nu sunt nascutu pentru diplomatia si totusi sunt constrinsu a debutâ pe tereuulu acesta. Pasi'a Mustafa în privintia calitatiloru diplomatice me întrece — Inse cu tôte acesta iti-voiu descoperi ceva din planurile petrecerei mele. — De siguru scii, câ naile poteriloru europene circuledea pe malulu provinciei rescutate. — Scopulu nailoru de resbelu e, câ se apere vietia si averea supusiloru lor. — În Hertiegovin'a dejâ a eruptu rescôl'a, inse, precum se scie, Russi'a patronedia interesele crestiniloru din Orientu. Eu sunt aci câ se observu decursulu evenimentelor si la tempulu seu se potu relacionâ despre tôte. — Atata iti potu spune.

— Te întielegu amice Piccolo, missiunea dtale este a servi interesele nefericitoru acestora.

Conversatiunea er' o intrerupse sgomotulu unei glôte. — Se ivi er' o grupa de ômeni condusi de multime de ostasi inarmati, dupa acestia venea unu numeru considerabile de bosniaci juni si betrani. — Nefericitii erau în fiéra, unii dintre densii în urm'a lovituriloru crancene, erau acoperiti de sange. — Vestmintele loru sdrentiose demonstrâ o miseria mare. — Pôrt'a unui edificiu publicu se deschide si grupulu amintitu intra înlaintru.

— Ce e acêta? întreba Osterman, dôra sunt prisonieri chrestini din Hertiegovin'a?

— Nici decatu, sunt chrestini din Bosni'a, respunde diplomatulu russescu.

Nefericitii acesti'a au devenitu insolventi în urm'a impositelor colosale, va se dica nu sunt în stare a plati tributulu pretinsu de Mustafa-pasi'a. — Acuma toti se internedia în Turci'a, unde ii folosescu la diverse lucrari publice, pana candu isi refuescu contributiunea inpusa.

— Dar pruncii loru, în urm'a internarei, voru muri de fôme! Este o barbaria ne mai audita! dise Osterman.

Cuvintele din urma Piccolo nu le audi, de ôre-ce se duse rapede în directiunea unde erau grupati cativa bosniaci si le adresâ urmatorele cuvinte:

— Curagiu amicii mei, nu desperati, câ-ci Russi'a se interessedia de coreligionarii sei. Dicundu acestea, er' se întorse la Osterman si i dise:

— Asculta, preste cateva dile vomu merge în palatulu pasiei, unde te voiu recomandâ Escelentiei Sale. — Artistulu ilu privi surprinsu.

— Ce voiesci, se mergemu la unu barbaru, la unu tiranu, care causedia atatea nefericiri chrestiniloru acestora? Voiu rebuntia la fericirea acêta. Nu vreau se viu în contactu cu acestu monstru.

— Te insieli — replica Piccolo, dêca cugeti asia ceva despre pasi'a. — Densulu este omu finu, de o cultura moderna, afabilu si totuodata si amicu alu artei. — Mi este cunoscutu si amicu bunu, i-am facutu cunoscintia în Petersburg. — E diplomatu renumitu si inteligentu. — De vei veni, te vei convinge. — Cu aceste luandu de bratiu pe Osterman ilu conduse la locuintia sa.

Preste cateva dile pornira amicii nostri spre palatulu frumosu alu pasiei. — Dupa ce urcara mai multe trepte, servitoriulu pasiei i conduse prin mai multe camere într'unu salonu pomposu, mobilatu cu lucsu orientalu. — Mustafa ocupâ locu în midiuloculu salonulu. Erâ omu inaltu, într'o mant'a lunga, ce-i acoperea totu corpulu. — Fisionomi'a lui în momentulu, în care intrara la dinsulu amicii nostri, aparâ fôrte simpathica.

— Acum sunt convinsu, câ esti omu de parola, esclama Mustafa; cugetam, câ nu vei veni se continuamu parthi'a de siachu.

Escelentia, imi iau libertate a ve recomandâ pre dlu Osterman artistu din Helveti'a, unu amicu alu meu. — Osterman isi pleca putintelu capulu cu o elegantia fina. —

— Me bucuru, câ amu onôre de a conveni cu unu artistu, de ôrece si eu sunt amicu alu artei. — Dle Osterman, ai tablouri gat'a aici?

— Am Escelentia!

— Prin urmare ai venitu în Bosni'a se studiedi regiunile nôstre pitoresci? Permite-mi se privescu pe ale d-tale.

— Fôrte bucuros — replica Osterman desfâcându-si albumulu. Pasi'a dupa ce privi schitiele, isi increti fruntea, câ-ci între altele, observa o schitia care reproducea miseri'a unei comune din Hertiegovin'a, unde esecutorii de dare jafuira totu dela sermanulu tieranu, lasandu-lu radiamatu de paretii colibei sale într'o desperatiune nespusa, pre candu pruncii ii plangeau în giuru de fôme. — Sub desemnu se aflau urmatorele cuvinte: Ultim'a solvire de contributiune în Hertiegovin'a. — Pasi'a privi lungu acelu desemnu, fôra a manifesta vre-o iritatiune. — În urma cu cea mai mare linisce se întorse la artistu, si dise:

— Dle Osterman, iti poftescu succesu pe acêta cariera frumôsa. Dupa aceste, Mustafa foiletandu mai de parte prin albumu afla unu altu desemnu reprezentandu scen'a: candu mohamedanii atacara o beserica chrestina jefuindu-o si macelandu pe toti crestinii, cari se aflau în giurulu ei. — Inscriptiunea din josu erâ: Libertatea consciintiei în Turci'a.

— Dta dle Osterman, imitezii fôrte bine natur'a, ceea ce 'ti servece spre lauda si totuodata e unu documentu adeveratu alu talentulu eminentu, de care dispui, replica de nou Mustafa.

— Escelentia, nu meritu complimentulu acesta.

Dupa aceste pasi'a i conduse într'o camera, în care pe o mеса erâ asediatu unu siachu, er' o alta mеса erâ incarcata cu diverse mancari si beturi. — Langa usia erau doi servitori negrii, cari în totu momentulu asteptau ordinele Escelentiei sale.

securitate, că pruncii nu voru fi în stare de a o învetia.

Noi caror limb'a magiara nu ne este limb'a materna, ci o amu învetiatu-o, noi potemu spune, căta osteneła si cătu tempu se recere, pentru-că omulu se o pōta învetiá. Asia dara pentru-că propunerea limb'e de statu totu se aiba rezultat, întrevene alternativ'a aceea, că spre învetiarea ei sau se va folosi tempu mai multu, carele se va subtrage dela alalte obiecte de învetiamentu, si asia acēsta se va face cu daun'a si cotirea celoru alalte obiecte, sau pentru învetiarea limb'e de statu si fara voia se va propune si unu obiectu in limb'a aceea, că pruncii se aiba exercitiu si cá mai usioru se pōta învetiá limb'a; acēsta inse chiaru ar' justificá preingrigirile si zelosiele acele, cari se ivescu si arēta din partea multora.

Inse dēca luamu lucrulu practice, si cautamu la partea practica a lui, celu pucinu eu nu potu întielege, pentru ce cunōscerea limb'e de statu ar' fi atātu de necesaria popōraloru de alta limba, cari cea mai mare parte se ocupa cu agricultur'a, in cătu se trebuesca paragrafi atātu de aspri pentru decretarea ei. Au pāna aci nu s'au sciutu întielege locuitorii patriei de limbe diverse? sau pōte proiectulu acesta tinde si intr' acolo, cá se ajute comunicatiunea in sinulu societatii, pentru-că dōra acea in decursulu celoru una mite de ani trecuti ar' fi suferitu? Inse dēca luamu in mana istori'a, de pre paginile ei învetiamu, cá Ungari'a nice una data n'a fostu mai ferice si mai respectata de straini, de cătu in dilele regiloru Ludovicu celu mare si Matí'a, macaru cá pre atunci abia a mi'a parte din locuitorii întielegea limb'a statului, carea erá cea latina.

De aci se potu scōte trei învetiature: antaia cá statulu pōte fi tare si veditu, si dēca nu toti cetatiani lui i cunoscú limb'a; — a dou'a, cá patri'a pōte fi ferice si popōrale ei indestulite, fara cá fericea aceleia si iudestulirea acestora se depinda dela cunōscerea limb'e de statu; — a trei'a, cá patriotismulu, iubirea patriei, nu este înpreunata cu cunōscerea limb'e de statu; pentru-că fia-cine-si iubescú patri'a, cá pre mam'a-sa dulce, nutritori'a si ingrigitori'a sa, carea i asecura viēti'a, averea, religiunea si datinele, i concede deprinderea acelor, si asia ocrotescú si apera totu, ce este iubit si pretiosu in ochii nostri, asia dara cine se nu o iubēca?

Dara pāna aci poporale cu limbe diferite, cari sunt in comēciu unele cu altele, nu s'au întielesu între sene? si nu va urmá acēsta totu asia si pre venitoriu? de ori-cāte ori voru veni între inpregiurari de asia, au nu voru învetiá limb'a aceea, limb'a statului, carea representa si inaintēdia interesele lor? Dá, voru învetiá-o, si din indemnulu interesului propriu de securu voru învetiá-o mai bine, decâtu prin astfeliu de coactiune, carea — se marturisimu adevēru — totu-deauna esta înpreunata cu instrainarea si anxietatea, — si de au fostu tempuri, cari se fia recerutu delaturarea instrainarii

— Ce intentiune ai cu desemnurile aceste, rupse tacerea pasi'a.

— Le desemnediu pentru foi beletristice din Paris, replica Osterman.

— Precum se vede, ilustratiunile dtale nu voru castigá amici pentru Turci'a. — Chiamarea artistulu si a pressei nu este de a subminá auctoritatea Statulu. — Statulu trebue se se folosēca de tōte midilōcele spre a-si asigurá esistēti'a; de altcum, miseri'a a fostu, este si va fi totudēuna. — Subiecte de acestea, artistulu pōte afla si airea, nu numai in Turci'a.

— Desemmurile mele reoglinēdia evenimentele de aci.

— Din punctu de vedere umanu concedu, ca se voru aflá ómeni cari se voru indigná de starea nōstra miserabile, inse din punctu de vedere diplomaticu, negu, replica Mustafa. — Chiamarea artistulu si a pressei nu este de a subminá auctoritatea Statulu. — Statulu trebue se se folosēca de tōte midilōcele spre a-si asigurá esistēti'a; de altcum, miseri'a a fostu, este si va fi totudēuna. — Subiecte de acestea, artistulu pōte afla si airea, nu numai in Turci'a.

— Abia credu, Escelentia, se se pōta observá undeva in lume, ce am veditu aci in dilele acestea.

— Ce ai veditu?

Osterman enara tractarea dura si tiranica manifestata fatia cu preotulu de pe strada.

— Nu cunoscú rass'a acēsta; séu cugeti ca ai observatu unu individuu innocentu; te insieli. Preotulu respectivu e inamicu neinpacatu alu statulu, despre ceea ce te vei convinge indata. — Mustafa scrisse indata cateva linii pe o foitua si o predete sclavului seu negru.

— Dta esti elvetianu — continua pasi'a — spune-mi la ce sunt espusi in timpulu de acum'a preotii catholici din cantonulu Bern, óre nu sunt esilati o multi-me? asia dar' trebue se fia pedēpsa mai aspra decâtu deportarea. — Artistulu rosi.

— Cu dorere trebue se 'mi aducu a-minte de tiraniele comise in cantonulu Bern — esclama artistulu, inse trebue se vina timpulu, candu tiranii din Bern voru fi respundietori pentru conduit'a lor, cá-ci popōrulu nici candu nu se unescú in principii cu astfeliu de despoti.

(Va urmá.)

si-a pre'ngrigiriloru, aceste cu destingere acum aru trebui delaturate, cá nice numele se nu li se cunōsca între popōrale de vitia diferita.

Éra aceea nu se pōte preinde, ba nice asteptá, cá poporulu de rendu preste totu se întielega si vorbēca doue limbe; lucrulu acesta nu se pōte realisá fiendu in sene imposibilu, si din caus'a aceea numai prin ajutoriulu scoleloru poporale nu se pōte indeplini. Asia ceva se pōte asteptá numai dela individi culti; éra cu respectu la acestia s'au facutu dispositiunile necesarie, in poterea caror limb'a statulu se propune in tōte scōlele mai inalte, si in cele romane, si inca — potu asecurá — cu succesu bunu.

Apoi argumentulu si motivulu acela, cá diferitele nationalitati intru interesulu lor propriu aru fi avisate a învetiá limb'a magiara, pentru-că prin învetiarea ei multi membri culti de-ai lor si-arú pōte asecurá venitoriulu, deschidēdu-li-se possibilitatea de-a fi considerati la implerea ofielor, — acestu motivu si argumentatiune, cu respectu la introducerea limb'e de statu in scōl'a poporale, marturisescú sinceru, voiesce a probá prea multu, si din caus'a aceea nu probēdia nimicu; pentru-că dēca ar' stá acēsta, rezultatulu ar' fi, cá se se pōta sperá, cá toti acela cari au învetiatu limb'a de statu, potu avē prospecte secure, cá se capete aplicatiune (in ce-va oficiu). Macaru cá asia credu cá nime nu voiesce a considerá lucrulu asia si alu deduce pāna acolo. Dá, individi de acela, cari s'au cualificatu, si si-au castigatu si cunoscēti'a limb'e de statu, acela potu avē prospecte, — inse numerulu acestora atātu de mica parte este din intregu poporulu. Aci numai aceea ar' fi de doritu, cá celu pucinu acela se fia aplicati, cari cunoscú limb'a magiara si posedu cualificatiunea receruta; dar' trebue se marturisescú, pentru-că esprimu adevēru, cá si eu insu-mi am auditu multe plangeri, cá dintre romani nu multi se inpartasiescu din astfeliu de favóre.

Dar' se vedemu acum starea presente a învetiatoriloru dela scōlele poporale, si se examinamu urmarile, cari proiectulu le va avē pentru acestia, dēca va deveni lege. Pentru-că se me restringu numai la cerculu meu de activitate, cu respectu la dieces'a mea arhiepiscopēscá affu, cumcá între vreo 500 de învetiatori, nu dicu multu candu afirnu, cá nice $\frac{2}{3}$ parti nu întielege limb'a statulu; si relate la proiectulu de lege si la tempulu, carele se prefige pentru învetiarea ei, potu dice, cá respectivii nu voru fi in stare de-a o învetiá, éra numerulu acestor'a este mare si considerabilu. In sensulu legii ce se va intēplá cu învetiatorii acestia? Dela rigōrea lelei si aplicarea ei si mai rigoroasa mai cá nu se va potē asteptá altu ceva, decâtu aceea, cá învetiatorii de categori'a acēsta se fia scosi din posturile lor. Inse care va fi sōrtea lor, ce voru face dupa aceea; pentru-că avere din mic'a leafa anuale nu si-au potutu castigá, fiendu-cá dintr' aceea abia si-au traganatu viēti'a de pe una di pe alta; éra la lucru nu se voru potē aplicá, pentru-cá anii teneretiloru, intru cari ar fi potutu învetiá a lucrá, i-au intorsu spre cultivarea si cualificarea sa pentru carier'a învetiatorēscá. Ce se va alegē dara dintr' aceli-a, cari s'au cualificatu nutrindu-se cu acea sperare dulce, cá dupa cualificatiunea castigata potu asecurá atatu siesi, catu si aloru sei provedere cuvenitiōsa si venitoriu securu, dēca voru fi delaturati din posturile lor, cine li va restitui spesele facute? cine li va asecurá venitoriulu?

Va luá asupra-si sarcin'a acēsta fondulu regnicolaru pentru pensionarea învetiatoriloru? Intr' adevēru, dreptatea si ecuitatea ar recere, cá asia se se intēple. Din respectulu dreptatiei s'aru cuveni se se intēple asia, pentru-cá aceli învetiatori in fia-care anu si-au platitu competētiile anuale, cari s'au executatu dela dīnsii de multe ori lipsinduse si de panea de tōte dilele, — prin ce dīnsii si-au castigatu si dreptu spre aceea. Éra din respectulu ecuitatii pentru aceea, ca dīnsii ar fi scosi din posturile lor fara vin'a propria, — de nu cumva ore-cine le-ar inputá de vina, ca nu sciú, ce „nu au potutu învetiá.“ Éra dela celu ce scurteza pre unu nevinovatu in provederea sa, ecuitatea cere, cá se-lu despagubēca.

De-ore-cē inse nu se pōte sperá, cá cine-va se rebonifice învetiatoriloru tōte aceste, învetiatorii voru fi redusii la sōrtea de-a nu avē panea de tōte dilele, voru flamēndi in sensulu strinsu alu cuventulu, si înpreuna cu familiile lor voru inmulti cēt'a celoru lipsiti, si voru spori numerulu malcontentiloru, — care lucru (asia credu) nu va fi nici in interesulu statulu, nice spre binele societatii, din contra eu me temu, cá se va intēpla chiaru contrariulu. Óre eventualitatile aceste luatu-s'au la tempulu seu in considerare? eu nu sciú; dara aceea

un'a o sciú si recunoscú, ca legea trebue se fia drēpta, carea cá atare de-si pedepsescú, nice candu nu duce la desperare, pentru-că atunci si consciēti'a înpreuna cu legea condēma pre celu vinovatu.

Inse ce se va intēplá cu scōlele poporale, ce ar remanē fara învetiatori? Cá ele se stea asia, este cu nepotētia, de-órece si legea inca opresce. Ce se va intēplá dara cu ele? Trebue se se provedia cu învetiatori. Dar' cine le va provedē? Auctoritatile baseresci pre lunga tōta bunavointi'a nu voru fi in stare de a le provedē pre tōte cu învetiatori de aceli-a, cari se posedia si recerintiele cele noue. Asia dara acēsta va trebui se o faca altu cine-va, — si cine va fi altulu acest'a? de nu insu-si statulu. Dara statulu nu ar pōte se provedia scōlele poporale ale confessiuniloru, decâtu cu delaturarea legiloru patriei, anuine a prescrieriloru art. 33 si 34 din 1868, si cu nebagarea in sama a autonomiei confessiuniloru respective.

Si óre insusi statulu de unde va potē luá numerulu recerutu de învetiatori? Fara indoiēla, de unde-i va aflá. Si asia se pōte intēplá, cá si acum avēnu casuri, cá la scōlele romane ale greco-catholiloru se se aplica învetiatori de aceli-a, cari nice dupa nationalitate nu sunt romani, nice dupa religiune nu sunt greco-catholici, si cari nu voru întielege limb'a poporului. Si ce voru fi atunci rezultatele instructiunei? Învetiatorii ne-întielegēdu limb'a eleviloru nu-i voru potē învetiá limba magiara, éra elevii necunoscēdu limb'a învetiatoriloru, nu voru potē castiga cunoscētiile si iscusētiile acele, de cari au lipsa, pentru-cá dīnsii ca cetatiani se-si promovēdie atatu buna-starea lor propria, catu si fericea patriei. De aci se vede, cumcá asertulu, cá limb'a (magiara) nu turbura limb'a si religiunea celoru alalte confessiuni, si acelor alalte nationalitati, numai „in abstracto“ are valóre; pentru-că dēca analisamu cestiunea, aflamu, cá lucrulu in praesa sta almintre, si totulu depinde dela aceea: cine si cum manipuledia limb'a?

Sciú cu totii, cá învetiatoriulu nu este incredēntiata numai propunerea obiectelor, ci-i este incredēntiatu si elevulu in totalitatea sa, adeca întielesulu lui, anim'a lui, in multe respecte si vointi'a lui, prin urmare intregu prunculu. Éra despre influēti'a, ce o are învetiatoriulu asupr'a eleviloru ne vomu potē convinge fōrte usioru, dēca vomu urmari cu atēntiune rezultatele educatiunei si preste totu ale instructiunei. Astfeliu dara nu atatu limb'a este aceea, care a produce anxietate, ci manipularea si consecētiile, ce trage dupa sene; cu destingere modalitatea aplicacei este, de care se pōte omulu teme. Dela modalitatea aplicarii si manipularii depinde multu, celu mai multu inse aterna dela individulu, carui s'a incredēntiatu esecutarea. Asia se pōte intēpla, — precum si pāna aci avēnu casuri — cá educatiunea si instructiunea prunciloru poporului romanu greco-catholicu — pentru-că se graiescu numai despre acest'a — se fia incredēntiata in mani straine, nu dicu, cá pre totu loculu, dara voru fi casuri si me temu, cá ele nu voru fi numai singuratece. Si cum se pōte asteptá, cá baserec'a respectiva, capii, organele constitutive si credēntiosii ei se suferu cu nepasare una anomalia cá-si acēst'a, si se privesca indiferenti la periculu, carele provene de acolo asupr'a baserecei, in afaceri asia sante, asia sublime, asia momentōse si importante, cum este libertatea consciēntiei, afacerile religiositatii si ale moralitatii — cá aceste sunt strinsu înpreunate cu instructiunea, precum avui onóre a atinge, — dēca acele voru fi incredēntiate in mani straine; ba inca si pre terenulu sentimentelor nationale, — pentru cari altii zelēza, pre catu numai li ajungu poterile. Dar' dēca aceste acum le privimu cá intēplate relative la casuri sporadice, acusi mai tardiu in genere cine va potē garantá, cá decumva proiectulu acesta de limba va deveni lege, aceea nu-si va schimbá — nu voui dice: acum, dara cu tempu, — natur'a, ce o are in tempulu de facia si pusetiunea sa de obiectu de învetiamentu nu o va schimbá cu pusetiunea limb'e de propunere si in scōlele confessionali ale nationalitatiloru.

Ministrulu Trefort: „Aceea nu sta in proiectu.“

Metropolitulu Vancea: „Legea trebue se fia cu prevedere.“ Apoi continua:

Ér atunci ce se va intēplá celu pucinu cu biseric'a mea? cu biseric'a romana gr.-catholica, pentru care limb'a romana este „conditio sine qua non,“ conditiune de esistentia, pentru-că acēsta este limb'a liturgica, rituale si eclesiastica, a bisericei gr.-catholice. Dēca legea acēsta cu tempu se va schimbá si limb'a statulu se va prescrie de limb'a de propunere, ceea ce este posibilu, atunci conditiunea de esistentia a bisericei mele — vorbimu de

posibilitati — va fi periclitata ba inca si sublima ei misiune in lucrare va fi impiedecata; si in decursului timpurilor pôte-că si succesele de pana aci inca ar fi espuse perirei.

Eu marturisesc, straluciti Domni Magnati! cumca proiectulu acesta de lege nu intru atata in sene-lu consideru de periculosu, ci mai vertosu dupa aplicarea si rezultatele lui. Si deca relate la aceste cautu asupra venitoriului, nu potu se nu me implu de anxietate, inca si pentru sörtea bisericei mele, pentru-ca presentiescu, că cu tempu — nu potu determina anume candu dara cu tempu — potu intreveni impregiurari de acele, candu, pruncii credintiosiloru nostrii voru fi incredintiatu pre man'a astoru felu de individi, ale caroru principie religiöse si morali, — de-si nu preste totu, dar' in parte — nu se voru pôte inpacă se nu dicu, că ele ar pôte stă in contrastu, cu principiele bisericei nôstre acum acēsta ar fi una edeverata calamitate pentru biserica, carea asia inca-si primesce credintiosii din scōla.

Pentru aceia cu adunca plecatiune me rogu de marit'a cas'a, se binevoiēsa a lucră intr'acolo, că bisericele se pōta conduce instructiunea si educatiunea prunciloru credintiosiloru sei ele insele, in limb'a loru propria, si se o pōta termină fara ingrigiri si pedece: se-i pōta cresce in vertuti crestinesci si cetatiane, si anume in fric'a domnului, intru iubirea deapropelui, in modesti'a crestinesca, de care cu destingere in dilele nôstre avemu lipsa atatu de mare, in credintia neclatita cătra prea inaltulu tron regescu, in amóre catra dulcea nôstra patria, onóre catra inaltulu regimu, supunere detorita legiloru; inse totu odata si in pietate fiēasca catra bisericea maica, si in apretierea nationalitatii loru. Si atunci patri'a va fi fericita, fericiti voru fi si cetatiani ei; asia este, fericite ar potea se fia si diversele nationalitati sub scutul marei, puternice, gloriöse Imperatie austro-ungare, in patri'a acēsta, sub conducerea unui regimu patrioticu. Dara fericirea acēsta numai asia pōte fi reale, numai atunci va fi duratōrie, deca si acele se voru inpartasi dupa mesura egale din conditiunile indetulierei, carea este bas'a fericiei, — ceea ce numai asia se pōte, deca toti intr'o forma se voru folosi de drepturi si de libertatea determinata prin legi.

Pre bas'a acestoru, mariti Domni Magnati! si din cauzele preatinse proiectulu, ce se afla sub desbateru, asia precum e formulatu, nu-lu potu primi de substratu pentru desbateru speciale.

Dela diet'a Ungariei.

Din desbaterile asupra inpunerii fortiate a limbai magiare.

(Urmare.)

Deputatul A. Zay continuandu infrange pretectulu ungurescu, produsu că argumentu ca invetiarea obligata a limbai magiare ar avea totu-odata de scopu a inaintă pe popōrale nemagiare in cultura. Oratoriulu este convinsu de contrariu, ca adeca invetiarea fortiată a limbai magiare va inpedecă pe popōra in progresulu loru, va si vatamă greu interesele statului. Zay combate si pe ministrulu Trefort cu argumente pedagogice si arata, ca in scōlele satesci cursulu de invetiatura este cam numai de 6 luni pe anu cu căte 15 ore pe septemana; de aci incolo baietii sunt luati la lucrulu campului si preste vĕra uita $\frac{3}{4}$ din ce au invetiatu. Candu se invetie ei ungurescu, alaturea cu alte cunostintie absolutu necesare? Niciodata! Grünwald, Csengeri, Poor, com. A. Dessewffy au recunoscutu acestu adeveru in comisiune, prin urmare elu nu este vre-o doctrina heretica precum crede d. ministru, ci din contra planulu d. ministru este si va remanea unu experimentu mai multu facutu pentru o fantoma. Ve eră prea de ajunsu articolulu XXXVIII din anulu 1868 cu care ati introdusu limb'a magiara, in tōte scōlele medie de tōte specialitatile. Bine v'au spusu Csengeri, ca vocatiunea scōleloru elementare este că baietii se-si castige cunostintie absolutu necesare pentru viatia, er' nu că se invetie limb'a magiara sĕu ori-ce alta limba afara de cea materna.

S'a disu, ca interesulu statului ungurescu pre-tinde că neaparatu se se introduca limb'a magiara in scōlele elementare. Eu negu acēsta, pentru ca nu cunoscu absolutu nici o necesitate pentru statu de a inpune poporatiunei rurale limb'a magiara. Acēsta nu are nici o trebuintia de alta limba afara de cea materna; prin urmare si acestu argumentu este unu fantomu. Cu totulu alte sunt caile si midilōcele de a consolidă unu statu, er' nu a inbracă pe poporu in costumu ungurescu.

Cu totulu alte idei dominasera in diet'a din

anulu 1861 asupra cestiunei de fatia. Atunci se promitea nationalitatiloru marea si sarea. Comisiunea de nationalitati a dietei din acele anu luase in unanimitate urmatoriulu concludu: „Tōte poporale acestei tieri, adeca celu magiaru, slavu, romanu, germanu, serbu, rutĕnu etc. isi pōte realisă drepturile loru nationale pe bas'a principiului de egalitate intre marginile unitatii statului pe temeulu libertatii individuale si corporative in tōta libertatea fara cea mai mica restringere.“ Atunci K. Tisza ministrulu actuale nu s'au indetulatu nici cu atata, ci a pretinsu se i se adopte amandamentulu alu carui sensu eră, ca acea dieta se simte obligata a consideră tōte pretensiunile fiacarei nationalitati in cătu acelea n'aru periclită integritatea teritoriala si politica a terei că prim'a si cea mai inportanta problema a legislatiunei.

Se parea ca articolulu XLIV ar fi corespunsu doctrineloru manifestate in 1861 de a lasă pe popōrale nemagiare că se-si desvōlte nationalitatea loru fiacare dupa poterile sale si ca in acestu punctu nu ar fi predominatu asia numit'a reservatio mentalis. Astadi eu facu apelu la consciint'a d-vōstra si ve rogu că se esaminati din nou acele articolu XLIV fundamentalu si anume introduciunea lui sacramentală si apoi ve intrebū cum se pōte periclită statulu prin modest'a cerere a nemagiari-loru că se lasati scōlele loru primare in buna pace. Ve rogu d-loru nu ve sguduiti temelile statului d-vōstra, despre care unulu din professori cei mai renumiti ai dreptului de statu au scrisu in volumulu III alu operei sale: „Acea politica nationala unilaterală a Ungariei este falsa si stricatiōsa.“

In fine deputatul Zay respinge in terminu tari consoliatiunea ministrului ca limb'a magiara se va introduce in scōlele nemagiare numai successivē in 10—15 ani si se mira fōrte ce cauza potu se aiba pentru acēsta urgentia febrila, pentru ca acēsta sĕmana, că si cum s'ar teme cineva ca preste vre-o 15 ani va veni vre-o alta potere, care va resturnă tōte cu fundulu in susu. Mai in scurtu densulu tĕne acēsta lege de fōrte periculōsa si destructiva si i remane o singura consoliatiune, ca aceea este o sterpitura a gardei renegatiloru, pe care mai curendu sĕu mai tardiu o va condemnă chiar' natiunea magiara. In fine declara, ca conationali sei sași se afa fōrte nelinistiti si chiaru iritati prin acestu proiectu si asia ilu si respinge, facendu pe auctorii lui responsabili pentru urmarile fatali.

Presiedintele Slavy dice: ca ar fi avutu dreptu se ia de repetiteori cuventulu dela Zay, dar' nu o a facutu spre a nu i dă pretestu si mai mare de reclamatiune, rōga inse pe ceilalti oratori că se fia mai obiectivi se nu irite nationalitatile si se nu provōce scene scandalōse.

(Va urmă.)

Revista politica.

Sibiu, 20 Maiu st. n. 1879.

O proba mai eclatanta despre divergenti'a de opiniuni si de aspiratiuni ce domnește intre cele douē nationalitati dominante astadi in monarchi'a austro-ungara, nu ni se potea dă decatu cum ne ofere critic'a ce se face conventiunei austro-ungare-turcesci, relative la ocuparea pasialicului Novi-Bazar. In tempu ce press'a germana independentă de guvernulu din Vien'a cu „Neue freie Presse“ in frunte, declara ca acea conventiune nu este demna nici charti'a sĕu pergamentulu pe care au fostu scrisa si ca ea este o umilire pentru Austro-Ungari'a, press'a unguresca din contra, lauda si felicitēdia pe comitele Andrassy pentru ca au incheiatu o astfeliu de conventiune, prin care suveranitatea Sultanului asupra provinciiloru ocupate remane nealterata si prin care monarchi'a nu se angajēsa nici la aneciuni si nici la ocupatiunea definitiva a acelorou douē provincii, ci se multumeste cu modestulu rolu de a fi administratorulu provisoricu alu acelorou provincii turcesci.

Fatia cu aceste interpretari vinu diarele oficiöse ale comitelui Andrassy si ne spunu, ca inportanti'a si punctulu de gravitatiune alu conventiunei cu Turci'a se nu o cautamu in coprinulu ei tectualu, ci in aceea ce nu se coprinde in ea, adeca in aceea ce se pōte ceti printre renduri. Avemu deci a face cu unu rebus diplomaticu, sĕu ca pre langa tectulu acelei conventiuni dejă publicatu mai ecista inca si o alta conventiune secreta, cu care apoi la tempulu sĕu ne va face comitele Andrassy o placuta surprindere. Se avemu deci pacientia si se ne incredemu genialei conduceri a comitelui Andrassy acaru mactima este ca: secretulu este garanti'a succesului.

Eră de prevediutu ca cuvintele pe care le au esprimat cav. A. de Schmerling cu ocaziunea serbarei iubileului seu de 50 ani de servitiu, la banchetulu ce i s'a datu de catra societatea de sciintie din Vien'a alu carei presiedinte de onóre este iubilarinlu, — ca adeca: elu are firm'a credintia ca deca si nu elu, dar' copii si nepotii sei voru ajunge a vedea o Austri'a unita, voru face o rea inpressiune asupra magiariloru.

Respunsulu si ecoulu ce lu afaara aceste cuvinte in press'a unguresca probēdia si de astadata, ca numele lui Schmerling inca totu n'au inctatu de a exercitā

vechi'a sa influentia asupra unguiriloru. Asia intre altele „Pesti Naplo“ (Nr. 118 din 15 Maiu) scrie: „Niminea nu se mai teme de noi. Blandulu nostru gubernu a facutu pe Schmerlingii se credia, ca Ungari'a s'au coptu pentru ei. Dar' calcululu loru este falsu, pentru ca venindu cris'a si candu va fi claru, ca actualulu sistemulu de gubernare este imposibile: atunci natiunea magiara nu se va indreptă spre Austri'a, ci mai curendu este de temutu, ca ea va face responsabila pe Austri'a pentru gresialele gubernului seu si K. Tisza n'au lucratu pentru cav. de Schmerling, ci au lucratu orbeste pentru politica lui Kossuth.“

Mai claru decatu asia nu pōte cineva se amenintie cu revolutiunea. Dar' acēsta este o vechia si cunoscuta maniera a unguiriloru, ori de cate ori nu li se face pe voia sĕu li se cere contu de faptele loru.

Esperientiele facute in 1848 precum si purtarea unguiriloru dela 1867 in cōce nu voru fi in stare a i face in sa se uite, ca ei astadi sunt isolati si s'au isolatu cu totulu chiar' inlantrulu fruntariei regatului loru si ca o revolutiune unguresca nu ar avea pentru ei unu altu rezultat, decatu o a doua editiune a capitularei dela Vilagos.

Cuventulu de tronul prin care s'au inchisu in 17 l. c. sesiunea parlamentulu austriacu din Vien'a ce a duratu aprōpe siēse ani incheiatu, nu coprinde nimicu inportantu asia, ca ea se pōte numi incolora. Se vede, ca ministerulu Stremayr-Taaffee si-a reservatu espunerea programulu seu politicu, pana dupa alegeri, candu se va deschide noulu parlamentu, in care se astēpta si presentia boemiloru.

Acum in Austri'a sunt la ordinea dilei agitatiunile electorale, profesiunile de credintia si prin urmare o abondanta plōie de programe politice ale diferiteloru partide si fractiuni politice. Despre fisioniuni noulu parlamentu austriacu, astadi nu se pōte predice nimicu siguru, totu atatu de pucinu precum mam'a nu este in stare a predice genulu copilului pe care ilu va naste.

Trecendu preste fruntariile austro-ungare vomu află, ca situatiunea in Orientu continua a fi incurcata si nesiguru că si pana acuma. Russi au inceputu evacuarea Rumeliei orientale si a Bulgariei. Dar' este o intrebare fōrte indreptatita, deca acea evacuare nu este numai o stratagema prin care diplomati'a russesca vrea se probe die Europei, ca in acele provincii va domni pace si liniste numai deca ele voru fi puse sub protectoratul russescu. Celu pucinu, scirile ce vinu din acele provincii ne vorbescu despre o nesiguranta fōrte mare a situatiunei si ca bulgari sunt preparati pentru o noua insurectiune. Asemenea se afirma si despre Albanesi.

Omulu bolnavu din Constantinopolu s'au datu cu totulu in manile Russiei si tramiterea lui Osman Pasia, leulu dela Plevna, la curtea russesca din Livadi'a este o proba mai multu, ca influenti'a russesca este astadi predominantē in Turci'a.

Resbelulu Angliei cu Afganistanulu se pōte consideră că si terminatu. Noulu Emiru Iacob-Khan, fiulu reposatului Sir-Ali, s'au dusu in taber'a englesesca unde va incheia pace cu englesi. Nu sunt totu asia de fericite arnele englesesce in resbelulu din Afric'a cu Zulu-Cafrii, cari se tĕnu bine, se batu bine si sunt bine organizati. Gubernulu englesescu va trebui se mai tramita inca trupe considerabile pentru că se pōta invinge pe inamicii sei.

Este inveselitōre si linistitōre scirea ce ne aducu telegramele din Bucuresci, ca intr'o adunare electorala d. Emiliu Costinescu simpaticulu si spiritualulu deputatu si redactoru alu „Romanului“ a propusu urmatōrea deslegare a cestiunei Jidaniloru si adeca: Se se acorde drepturile de cetatiēnu romanu si deplina egala indreptatire tuturoru jidaniloru, cari s'au nascutu in Romani'a, cari n'au fostu nici odata sub protectiunea streina si cari s'au supusu legei de inrolare. Adunarea la care au participatu preste 2000 persōne au primitu fōrte favorabilu solutiunea propusa si au aplaudatu cu frenesie pe oratorulu. Despre rezultatulu alegeriloru facute se scie, ca ele sunt favorabile gubernulu actualu si ca marea maiortate a Constituantei va fi national-liberala.

Transilvani'a.

— Sibiu. — (Dela sinodulu archidiececanu.)

(Urmare.)

— In Siedinti'a IX. deputatul Dr. N. Popu face urmatōrea interpelare:

1. Ce este caus'a traganarei atatu de pagubitōre pentru archidiececa nôstra a punerei in lucrare a arondarei protopresviteratoru?

2. Are de cugetu cons. arch. a pune in lucrare acestu concludu sinodulu? Candu, si cum?

Presidiulu respunde imediatu la acēsta interpelatiune si desfasiurandu stadiulu in care se afla cestiunea arondarei protopresviteratoru, arata că proiectulu arondarei, asternutu congresulu nu este inca incuviintiatu, prin urmare arondarea nu se pōte pune in lucrare. Consistoriulu in sa a ingrijitu si pana acum, că acolo unde necessitatea este suprema, că protopresviteratulu se se integresca, si va caută si in viitoriu, că organismulu administrativu se nu suferu prin traganarea arondarei protopresviteratoru.

Interpelantele se declara multumitu si sinodulu ia respunsulu presidiului spre sciintia.

Deputatul Ioanu Botĕnu face douē propuneri:

a) Tractulu Orastiei pe venitoriu se se considere că unulu de clas'a a II-a, daca nu de clas'a a III-a.

b) Luandu in consideratiune, că tractulu Orastiei este mai mare si poporatiunea mai nume.ōsa decatu a Devei propune, că loculu de scrutiniu la alegerea deputatiloru clericali si mirenesci la sinodulu arch. se se stramute dela Deva la Orastia.

Ambele propuneri se transpau comisiunii pentru propuneri.

La ordinea dilei se afla: Raportul comisiunii bisericesci. Referent dep. Dr. Avramu Tincu.

Propunerea deputatului Ioanu Popea, care privește scurtaarea serviciului bisericescu, tineria de cuventari celu pucinu odata intr'o luna, se transpune prin presidiu la sinodulu episcopescu, pentru a insista acolo pentru deslegarea ei amesuratu recerintieloru timpului si a impartasi acestui sinodu rezultatulu in sesiunea venitoare.

Raportulu consistoriului cu privire la parochiile vacante se ia spre sciintia, insarcinandu pe consistoriu a lua tote mesurile de lipsa pentru intregirea catu mai in graba a parochiilor vacante.

Raportulu consistoriului ca senatu bisericescu despre activitatea sa pe anulu 1878 se ia in generalu spre sciintia, cerendu-se pe viitoriu completarea lui prin unele conspecte tabelarice, si raporte speciale (d. e. despre institutul pedagogic teologic).

Comisiunea petitionara (referentu Absolonu Todea) raportéza despre rugarea adm. prot. Dion. Chendi pentru ajutoriu pe sem'a scoléi din Mediasiu si despre petitiunea emeritatului protopresbiteru Zacharie Boiu din Sighisior'a pentru acordarea unei remuneratiuni de pensie; cea dintaiu se transpune consistoriului, a dou'a se da comisiunei financiare. Comisiunea organizatore (referentu Sabinu Piso), raportéza despre unele petitiuni in afaceri ale arondarei protopresbiteratelor, cari tote se transpunu consistoriului.

— Siedinti'a X. La ordinea dilei: Raportulu comisiunei organizatore. Referentu dep. Sabinu Piso.

Propunerea de I. cav. de Pusicariu, ca pe venitoriu schimbandu-se punctulu resp. din regulamentul seminariulu, se se facea in siedinti'a consistoriului plenariu.

Regularea mentionata a alegerei profesorilor seminariulu sinodulu o amana pe alta sesiune, indrumandu-se consistoriulu archidiecesanu, a pregati pe atunci o propunere motivata in acésta privintia.

Raportulu consistoriului despre punerea in lucrare a conclusulu sinodulu Nr. 110/1878 pentru facerea de proiecte de statute pentru crearea unui fondu spre dotarea parochieloru, si a unui fondu pentru dotarea scoléloru.

Sinodulu adópta parerea consistoriului, ca se se face aceste proiecte de statute la unu timpu mai oportunu, dar' intr'aceea se se resuscitiedie circularele consistoriale emanate in cestiunea infintiarii acestoru felu de fonduri.

Urmédia la ordine raportulu comisiunei scolare (ref. Dr. N. Popu). Proiectulu unui statutu pentru infintiarrea de reuniuni invetiatoresci, prezentatu de consistoriulu archidiecesanu, si se decide: neapartínendu competentiei sinodulu, se reléga la consistoriu, ca acesta se dea indrumarile necesare pentru infintiarrea reuniuniloru invetiatoresci.

Corespondentie particularie ale „Observatoriului“.

— (Fagarasiu, 14 Maiu 1879.) — In nr. 33 a. c. alu diuariulu „Observatoriulu“ a esitu unu articlu sub titlu: „Unu scandalu in scol'a mag. de statu din Fagarasiu. Scoléle romane confessionali si adunarea municipale.“

Aparitiunea acelu articlu me indreptatiesce a deduce, ca onor. Redactiune éra a primitu dela corespondentele seu una dare de séma despre lucrarile consiliului municipale a Fagar. si despre alte afaceri de interesu publicu, care dupa datin'a sa, si-a adusu a-minte si de modest'a mea persóna, precum se vede din alineatululu ultimulu articlu.

Marturisescu, ca déca acea relatiune esiá ca alte mai multe, anonima, datata de langa Oltu, Galatiu etc. tacému, nu stamu de vorba cu unu referinte mascatu, pentru ca poporulu romanu din acestu comitatu bine scie, ca lucrarile nu stau asia precum le vede corespondentele de a casa; de alta parte 'mi place a crede, ca onor. publicu nu usioru crede la insinuatiuni anonime.

Acum insa se a schimbatu situatiunea: onor. Redactiune publicandu acelu articlu in estrasu, s'a facutu quasi solidara cu corespondentele seu.*)

Dreptu aceea din consideratiune catra Onorat'a Redactiune si pentru prestigiulu diuariulu ensusi, si in interesulu adevéruulu voiescu a rectificá cele dise despre mine in acelu articlu, si rogu cu stima pre On. Redactiune se binevoiesca a publicá cele petrecute in adunarea municipale, in catu stau in legatura cu scoléle romane confessionali.

Permitu, ca eu nu voiu atinge numele nimerui, ci voiu espune lucrulu catu se póte de obiectivu.

Consiliulu municip. din Cott. Fagarasiulu in 29 si 31 Martie s. c. a tienutu siedinti'a generale; corespondentele inse precum se vede, a relatatu in Maiu, si asia nu e mirare, déca pre langa tota bunavointi'a nu fu in stare a espune lucrulu cum a decursu, a scrisu dara cum l'a taiatu capulu, ca unulu carele nu duce notié. De asta data voiescu a'i ajuta memori'a, care nu-i prea este fidela, éra la alte ocazioni ilu rogu se poftesca notiéle mele, déca voiesce a pasi in publicu. Éca dara istoriculu:

In siedinti'a prima a consiliului munic. la 29 Martie

*) Tocma din contra, fiindu-ca acela comparatu cu alte multe corespondentie de natur'a lui éra scurtu, ilu publicaramu intocma, schimbandu numai ici-colea câte ceva in stilu, ceea ce ni se intemplá desu. De altmuntrea redactiunile sunt obligate a conservá câte unu anu intregu originalele, dupa care publica conceptele altora.

Not'a Red.

dupa terminarea Presidialeloru, s'a perlesu raportulu V. Comitetulu despre administratiune pre a. 1878, si indata s'a inceputu desbaterea aceluia, candu am intratu si eu in sala.

Dupa una discussiune animata, la carea au luat parte mai multi membrii, s'au cristalisatu doue propuneri.

Prim'a propunere a fostu: „Raportulu se se respinga, si Vice-Comitele se fia provocatu a face altulu.“

Motive mai insemnate ce au adusu unii si altii pentru acésta propunere au fostu aceste: ca raportulu contine mai numai date si cifre, tace despre scaderile administratiunei, despre neregularitatile ivite in privintia intimariloru, a evidentiei asupra repausatiloru; ca raportulu nu contine propuneri si motiuni, cu privire la invetiamentulu popolaru nu arata scaderile, ca scoléle romane sunt miserabile decadiute, si ca acele inainte de 20 ani au fostu mai in flóre decâtu in presinte. Adaugu ca aceste vorbe tendentióse au escitatu murmurare publica. S'a disu mai departe, ca nu se vede in raportu esprimata „sublim'a idea de statu“ magasztos állam eszme etc. si nu este reflexulu cuventulu presidiale; ca nu vorbesce despre regularea Oltulu, despre promoverea agriculturii, despre cali etc.

A dou'a propunere fu: „Raportulu se se dea unei comisiuni spre a'lu studiá, si a face propuneri, ca in alta di se se pronuntie insasi adunarea.“ Motive se au adusu, ca raportulu nu se baseza pre adevéru, ca pertractarea remaselor*) se considera ca lucruri de Domineca, ca procesele in cause bagatele se afla in stadiu si mai reu; primarii nu aducu sententie, si nu esecuta nimic, ca organele politice nu esecutéza lipsele de absentia dela scolé, cari sunt in stare de desperatu etc.

Vorbitorulu s'au provocatu la mine in privintia esecutarii listelor de absentia, si asia me a constrinsu de voia de nevoia se vorbescu si eu.

Amu cerutu dara cuventu, si cu notiéle in mana am respunsu la toti antevorbitorii, mi-am esprimatu mai antaiu bucuri'a vedendu ca densi póta asia mare sollicitudine de binele poporulu, li-am aratatu ca ingrijirile mare parte nu le sunt fundate, pentru ca Comisiunea administrativa ca singura competentu luase déjà mesurile cuvenite pentru delaturarea unoru scaderi memorate aci.

Cu privire la instructiunea popolaru am constatatu, ca organele politice nu esecuteza listele de absentia dela scolá, din care cauza nu frecventéda scol'a toti prunci de scolá, dara totu odata am respinsu insinuatiunea, ca scoléle romane ar fi de desperatu si miserabili; am declarat, ca poporulu romanu, ca si alte popóra de tali'a lui, nu póte progresá in galopu, ci pre incetulu, si ca progresulu preste totu, de si nu este brillantu, la totu casulu insa imbucuratori, facia cu trecutul. Me am provocatu la auditori, de intre cari cei mai multi sunt membrii ai Eforieloru scol., si de tote partile mi au respunsu cu cuvintele: „Asia este“.

Aceste premise, am propusu, ca raportulu se se ia spre sciintia; V. Comitele se fia provocatu a veghiá, ca organele sale subalterne se dea sucursulu necessariu, ca asia instructiunea popolaru se inaintiedie; se se esecutiedie listele de absentie dela scolé in intielesulu legeri, éra cei ce au sciintia despre atatea scaderi, se face propuneri la adunare in alta di, ca se se desbata si decida. Desbaterea a urmatu dupa aceea inca mai cu mare veheméncia, pana candu si-a spusu fia carele ceea ce au avutu la ánimá, éra dupa inchialere s'au pusu la votu, si propunerea mea a fostu primita cu majoritate de voturi. Aceea, ca cine si cati au votatu pro, séu contra, nu sciu, ca nu am controlatu, cu atatu mai pucinu am facutu presiune prin semne, ca se voteze cineva pentru dens'a.

Adaugu ca zelozii ingrijitori a-i scoléloru romane nu au facutu propuneri spre „a remediá reulu“ despre carele au graitu, de unde am cauza a deduce, ca cu totulu alta intentiune au avutu, candu au stigmatissatu scoléle romane cu epitetele de miserabili, de caduete etc. in catu s'au miratu auditorii de alta nationalitate.

In fondu ambele propuneri din urma sunt un'a, ca-ce in legatura cu raportulu potea face oricine propuneri preste propuneri, ca se se delature scaderile ventilate.

Asia au decursu dara acelu lucru, si din partea mea lasu ca On. Redactiune si On. publicu cetitoriu se se pronuntie, déca eu am scapatu din vedere prosperarea scoléloru romane confessionali, ori daca au avutu cineva motivu a suspiná, „ca pucina sperantia de indreptare ne mai remane“.

Nu potu a nu-mi esprime mirarea, despre audaci'a unoru barbati, cari fara de a cerceté vreo scolá, fara de a lua la mana unu planu de invetiamentu, striga in lumea larga, ca scoléle romane sunt miserabile, sunt de desperatu etc; ómeni cari in trei ani au portatu titlu de inspectoru scolariu de frecventare, si in acei trei ani nu au visitatu odata scol'a.

Pre acesti zelosi barbati ii reflectiedu, ca tocma acum li se dá buna ocaziune a face diagnosa asupra scoléloru romane. Cu finea lui Maiu a. c. se facu esamene semestrali. Poftesca dara la esamene, se vedea cum sta invetiamentulu poporalu; atata insa le descoperiu, ca diurne 20-30 fl. nu sunt.

Dupa aceea la randulu loru potu face propuneri ori in diuaria, ori privatu, si eu ii asigurediu, ca le voiu fi recunoscatoriu.

Micu m. p.

Sciri diverse.

— (Unu nou generalu austriacu.) Precum scriu diariile din Vien'a, principele de coróna archiducele Rudolf va fi denumitu in curendu generalu in armat'a austriaca si isi va stabili resiedinti'a in Prag'a, unde

*) hereditati, mosteniri, clironomii dupa morti.

Not'a Red.

precum se dice, se va duce la tómma si M. S. imperatulu ca se petróca mai multu tempu acolo.

— (Escelentiele L. L. ambii mitropolitii, Dr. I. Vancea si Mironu Romanulu, s'au reintorsu dela B-Pest'a la resiedintiele loru. Mitropolitulu din Blasiu a sositu acasa in 3/15 Maiu si precum ni se relatédia, a fostu primitu cu solemnitate din partea capitulu, alu corpulu profesoralu si de catra inteligenti'a din Blasiu.

Escel. Sa mitropolitulu Mironu Romanulu inpreuna cu deputatulu dietalu d. P. Cosma a sositu dumineca in 18 l. c. la 1 p. m. La gara a fostu intempinatu de unu frumosu numeru de fruntasi romani din locu, ér' in resiedinti'a mitrop. a fostu asteptatu de catra membrii consistoriului in corpore. Ilust. Sa vicariulu mitropol. N. Popea a bineventatu pe Escel. Sa prin o cuventare frumósa, la care primi unu respunsu multumitoru.

— (Denumire). Dr. Gustav Lindner, directorulu si profesorulu ordinariu dela facultatea de dreptu din Sibiu, a fostu denumitu prin decretu imperatescu d. dto 3 Maiu, profesorulu la facultatea de dreptu dela universitatea din Clusiu. Acésta denumire séu mai bine disu amovare, se póte considerá ca unulu din primele simptome reale, ca dilele facultatii de dreptu din Sibiu sunt numerate si ca ea va fi desfiintata. Acésta vechia academia, careia Transilvani'a si in specialu natiunea romana are de a multiami mai multe generatiuni de juristi si functionari distinsi, cade si ea victima sistemulu actualu si tendintiei sale de magiarisare. Nu va trece multu tempu si in urm'a noulu proiectu de magiarisare, voru avea aceeași sórte si gimnasiele de statu unguresci. Se pare, ca se luca in modu sistematicu, ca pe terenulu instructiunei in Ungari'a si Transilvani'a catu mai curendu se domnesca o seceta cumplita.

— (Multiamita publica.) Reuniunea romana de cantari si musica din Oraviti'a esprima adunc'a sa multiamita Onorat. Institutu de creditu si de economi'a „Albin'a“ pentru ajutoriulu de 50 fl. v. a. ce i-a votatu in ultim'a sa adunare generala.

Reuniunea nóstra se mandresce de acésta distinctiune si nu póte ascunde bucuri'a, cum ca Onorat. Institutu „Albin'a“ tinde pre langa promovarea intereselor materiale ale natiunii, a spriginii si interesele ei culturale.

Dorimu ca aceste straduintie se fia pururea in coronate de bunu sporiu.

Oraviti'a in 17/5 Maiu 1879.

Joanu Novacu, pres.

E. Traila, v.-pres.

— (Unu imperiu cu patru dieci si patru popóra.) Intr'o carte aparuta de curendu, englesulu Lutham enumera urmatórele popóra care locuescu in Russi'a si adeca: Russi, Germani, Poloni, Armeni, Turci, Turcomani, Tatari, Lituani, Tungusi, Jacarigi, Korjaci, Aleuti, Ciucii, Eskimosi, Prussiani, Persi, Karaimani, Mongoli, Nogaítieni, Kipzaci, Meszeriaci, Teptiari, Kirghisi, Jakuti, Karakalpaci, Ugrii, Romani, Ruteni, Ciavusci, Ugronzi, Fini, Laponi, Tigani, Greci, Permiaci, Ziriani, Wotiaci, Mordrini, Ceremisi, Woguli, Ostiaci, Samoiedi si Lotisti. Tóte aceste popóra vorbescu limbale lor proprii, séu celu pucinu idiemele lor proprii.

Cursulu monetelor in val. austr.

Vien'a, 19 Maiu.

Galbinii imperat. de auru	fl.	5.55 cr.
Moneta de 20 franci	„	9.36 1/2 „
Imperialu rusescu	„	9.58 „
Moneta germana de 100 marce	„	57.70 „
Sovereigns englesi	„	12. — „
Lira turcesca	„	10.58 „
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	— „

Incunoscintiare.

Incependu dela 15 Maiu a. c. mi-am mutatu cancelari'a advocatiale dela Ving'a la Beciche-reculu-Mare (comitat. Torontalu). Cancelari'a mea se afla in strad'a principala casele Joanovici Nr. 523.

Demetriu Selageanu.

(72) I

Advocatu.

Spre sciintia.

De órece agio variadia fórte tare — astadi costa 1 leu 46.⁹²⁵ cr. v. a. — si cu deosebire din cauza ca porto postalu din Romani'a este scumpu, eu socotescu leulu cu 50 cr. Prin urmare la mine costa:

Seri'a intréga a classiciloru romani, copriindu operile complete ale lui V. Alexandri, Const. Negriti si pociile lui Dim. Bolintineanu in 12 vol. brosiate 25 fl. v. a. ér' legate frumosu in 11 volume 32 fl. 50 cr. v. a.

Din contra, la comande din Romani'a nu pociu primi biletele hipotecarie séu timbrele postale, decâtu socotindu leulu a 45 cr. v. a.

Sibiu, 20 Maiu 1879.

W. Krafft.